

KIỀU THỊ BÌNH

MODULE GDTX

9

**HƯỚNG DẪN, TƯ VẤN
CHO HỌC VIÊN GIÁO DỤC
THƯỜNG XUYÊN**

A. GIỚI THIỆU TỔNG QUAN

Bên cạnh những đặc thù về chức năng, nhiệm vụ của các trung tâm giáo dục thường xuyên, đặc thù của chương trình giáo dục và hình thức tổ chức học tập, đối tượng người học trong trung tâm giáo dục thường xuyên cũng hết sức đa dạng.

Trước những yêu cầu mới về phát triển mô hình hoạt động của trung tâm giáo dục thường xuyên theo hướng đa năng, đa nhiệm vụ nhằm đem lại những cơ hội tốt cho người dân được học tập thường xuyên, liên tục, suốt đời, yêu cầu phát triển năng lực nghề nghiệp của người giáo viên trong trung tâm giáo dục thường xuyên theo hướng đa năng cũng được đặt ra khá bức thiết. Ngoài việc thực hiện nhiệm vụ như một giáo viên cùng cấp học trong trường phổ thông, người giáo viên trong trung tâm giáo dục thường xuyên còn phải là người hướng dẫn, người tư vấn, người đồng hành trên con đường lĩnh hội tri thức, kĩ năng và hình thành, phát triển nhân cách người học phù hợp với mục tiêu giáo dục thường xuyên...

Để làm tốt những vai trò đó, người giáo viên trong trung tâm giáo dục thường xuyên cần phải được bồi dưỡng những kiến thức cơ bản và những kĩ năng cần thiết để thực hiện vai trò hướng dẫn, tư vấn cho học viên nhằm giúp người học vượt qua những khó khăn, thách thức và biết lựa chọn sáng suốt vì mục tiêu phát triển cá nhân trong học tập, lao động và tổ chức cuộc sống.

Module này được biên soạn nhằm hỗ trợ giáo viên giáo dục thường xuyên trong việc bồi dưỡng/tự bồi dưỡng những kiến thức, kĩ năng cơ bản về hướng dẫn, tư vấn để có thể vừa làm tốt vai trò của người giáo viên, vừa làm tốt vai trò hướng dẫn viên, tư vấn viên cho học viên giáo dục thường xuyên về các lĩnh vực đời sống học tập, lao động, rèn luyện kĩ năng sống để phát triển và hoàn thiện nhân cách.

Module gồm những nội dung sau:

1. Một số vấn đề chung (các khái niệm, quan niệm, thuật ngữ liên quan đến hướng dẫn, tư vấn; mối quan hệ giữa hướng dẫn với tư vấn...).
2. Một số nội dung hướng dẫn, tư vấn cho học viên giáo dục thường xuyên (về giáo dục/học tập, về định hướng nghề nghiệp, về ứng xử giữa cá nhân với xã hội).

3. Một số hình thức, phương pháp hướng dẫn, tư vấn cho học viên giáo dục thường xuyên.
4. Một số yêu cầu, kĩ năng cần thiết đối với giáo viên trong vai trò hướng dẫn, tư vấn cho học viên giáo dục thường xuyên.

B. MỤC TIÊU

Sau khi kết thúc việc học tập, nghiên cứu module này, người học:

- Phân biệt khái niệm hướng dẫn, tư vấn, mối quan hệ giữa hướng dẫn và tư vấn; nhận biết một số chức năng hướng dẫn và tư vấn cho học viên giáo dục thường xuyên.
- Trình bày được những nội dung cơ bản cần hướng dẫn, tư vấn phù hợp với các nhóm đối tượng học viên giáo dục thường xuyên.
- Biết sử dụng hiệu quả các phương pháp, hình thức hướng dẫn, tư vấn phù hợp với từng đối tượng học viên.
- Xác định được vai trò, trách nhiệm của một người giáo viên với vai trò là hướng dẫn viên, tư vấn viên cho học viên giáo dục thường xuyên.
- Hiểu được những yêu cầu/tiêu chuẩn tối thiểu của một người hướng dẫn viên, tư vấn viên cho học viên giáo dục thường xuyên.
- Nêu và biết sử dụng hiệu quả những kĩ năng cơ bản để hướng dẫn, tư vấn cho học viên giáo dục thường xuyên.
- Đề xuất được một số tình huống cần hướng dẫn, tư vấn cho học viên giáo dục thường xuyên và liên hệ ở nơi công tác.

C. NỘI DUNG

I. CÁC NỘI DUNG

Nội dung 1

MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG

Hoạt động 1. Tìm hiểu quan niệm về hướng dẫn, tư vấn và mối quan hệ giữa hướng dẫn với tư vấn.

1. Nhiệm vụ

- Bạn hãy nêu quan niệm cá nhân của mình về hướng dẫn, tư vấn trong phiếu học tập sau:

Phiếu học tập 1

1. Bạn quan niệm như thế nào là hướng dẫn? Thế nào là tư vấn?
2. Theo bạn, hai thuật ngữ này có quan hệ với nhau như thế nào?
3. Ý kiến khác:

- Bạn hãy bày tỏ ý kiến riêng của mình trong lựa chọn ở phiếu học tập này:

Phiếu học tập 2

- 1) Bạn cho biết ý kiến của mình qua sự lựa chọn vào một trong các ô cho sẵn dưới đây.

Quan điểm giả định (trong giáo dục)	Đúng	Sai
-------------------------------------	------	-----

– Trong hướng dẫn có tư vấn:		
– Trong tư vấn có hướng dẫn:		
– Hướng dẫn mà không có tư vấn sẽ làm mất khả năng chủ động trong lựa chọn của người được hướng dẫn:		
– Tư vấn mà không có hướng dẫn sẽ làm cho người được tư vấn lúng túng trong lựa chọn:		

2) Ý kiến khác:

.....

.....

.....

- Mỗi người nêu quan niệm riêng của mình về hướng dẫn, tư vấn; về mối quan hệ giữa hướng dẫn, tư vấn. Sau đó tập hợp nhóm, thảo luận để đưa ra quan niệm chung nhất.
- Mỗi học viên cần độc lập đưa ra được những quan niệm của bản thân về hướng dẫn, tư vấn và đều có chính kiến khi tham gia thảo luận. Mỗi người nêu được ít nhất một ví dụ về hướng dẫn, một ví dụ về tư vấn, tìm thấy nét chung trong hai ví dụ, có những quan niệm mới được đề xuất để cùng nhau phân tích.

2. Thông tin cơ bản

* Quan niệm về hướng dẫn:

Hướng dẫn là quá trình tác động có chủ định của chủ thể đến quá trình phát triển tự nhiên của đối tượng được hướng dẫn, giúp đỡ nhằm cung cấp cho họ những thông tin, tri thức, kĩ năng mà người đó chưa biết, làm cho người đó hiểu, chấp nhận và sử dụng được những năng lực, khả năng để đạt đến các mục tiêu phải thực hiện (mục tiêu do người đó tự đặt ra hoặc được đặt ra từ bên ngoài nhưng người đó phải đạt được).

Trong lĩnh vực giáo dục, có thể coi hướng dẫn là quá trình tác động có chủ định của giáo viên đến quá trình hoạt động (học tập, rèn luyện, phát triển nhân cách toàn diện) của học viên, giúp họ hoàn thành nhiệm vụ được giao hoặc vượt qua được những khó khăn hiện tại để chiếm lĩnh mục tiêu giáo dục.

Ví dụ, một học viên gặp khó khăn trong việc giải một bài tập nào đó. Giáo viên cần đưa ra những gợi ý dẫn dắt từ xa đến gần để học viên nhận ra được hướng giải bài tập hoặc giáo viên đưa ra một ví dụ cụ thể gần với bài tập và cùng với học viên tìm lời giải. Từ việc gợi ý, dẫn dắt hoặc được tham gia giải các bài tập tương tự, học viên sẽ tìm được cách giải bài tập, tức là đã hoàn thành được một nhiệm vụ học tập cụ thể. Trong trường hợp này, người giáo viên đã đóng vai là người hướng dẫn để giúp học viên hoàn thành nhiệm vụ.

Tiếp cận về mặt xã hội, hướng dẫn có thể được xem như một trong số những dịch vụ trợ giúp con người dựa trên nhu cầu của mỗi cá nhân. Nó giúp cho ta hiểu về những gì diễn ra trong môi trường xung quanh, về ảnh hưởng của những yếu tố của môi trường đến mỗi cá nhân và về những đặc điểm riêng của môi trường. Hoạt động hướng dẫn được thiết lập để giúp mỗi người điều chỉnh theo môi trường, phát triển khả năng đặt ra những mục tiêu thiết thực cho bản thân và để hoàn thiện kế hoạch tổng thể của mình.

Với tư cách là một quá trình, hoạt động hướng dẫn không phải là một việc làm đơn giản mà bao gồm hàng loạt các hành động nối tiếp và các bước tiến hành theo cấp độ tăng dần hướng về một mục đích xác định. Hoạt động hướng dẫn bao giờ cũng là hoạt động mang tính tương tác giữa người hướng dẫn/hướng dẫn viên và người được hướng dẫn.

Trong lĩnh vực giáo dục, ở cơ sở giáo dục, sự hướng dẫn học viên, với tư cách là kiến tạo giáo dục, kiến tạo quá trình phát triển tư duy, nhận thức, hoàn thiện nhân cách người học, đòi hỏi phải có những giáo viên có nhiều kinh nghiệm nhằm giúp cho học viên, đặc biệt là học viên hạn chế về nhận thức, về khả năng tiếp thu để tự hiểu được mình (tự đánh giá), biết vươn lên trong học tập, rèn luyện; biết chấp nhận mình, biết lựa chọn giải pháp phù hợp để phát triển bản thân. Điều đó cũng giúp cho những người được giúp đỡ có được những kinh nghiệm sống, kinh nghiệm hoạt động và kinh nghiệm về các mối quan hệ xã hội mà họ tham gia để sống một cách có ích trong môi trường hoạt động của họ.

* Quan niệm về tư vấn:

Tư vấn là một quá trình tác động có định hướng của người tư vấn đến thân chủ (người được tư vấn) nhằm đưa ra những gợi mở, định hướng, các phương án giải quyết khác nhau. Trên cơ sở đó, người được tư vấn có thể tự tin lựa chọn phương án, cách giải quyết tình huống phù hợp nhất với bản thân nhằm giải quyết những khó khăn của nhiệm vụ đặt ra.

Ví dụ, một học viên A lớp 12, khi được phổ biến kế hoạch lập hồ sơ dự thi đại học, đang rất khó khăn, lúng túng trong việc lựa chọn ngành, nghề và trường để nộp hồ sơ dự thi. Học viên này đem chuyện tâm sự với giáo viên chủ nhiệm lớp. Người giáo viên này đã hỏi han thêm về nguyện vọng ưu tiên của học viên, hoàn cảnh gia đình, định hướng cho học viên cách tiếp cận để lựa chọn. Đồng thời giáo viên đó đã cung cấp thêm cho học viên này những thông tin về xu thế phát triển của đất nước, quê hương; những nhu cầu phát triển nguồn nhân lực ở các lĩnh vực ngành nghề; những thuận lợi, khó khăn liên quan đến trường, những ngành nghề mà học viên đang đưa vào phạm vi lựa chọn. Giáo viên này đã phân tích một cách khách quan về các vấn đề có liên quan, đặc biệt là năng lực học tập và sở trường của học viên. Trên cơ sở đó, học viên A đã lựa chọn một phương án tối ưu cho mình để quyết làm hồ sơ dự thi đại học. Trong trường hợp này, người giáo viên chủ nhiệm đó đóng vai trò là nhà tư vấn.

Tư vấn, được xem như một cuộc nói chuyện hay trao đổi ý kiến mà một bên (người cần tư vấn/khách hàng hay còn gọi là thân chủ) muốn tìm ra giải pháp cho những vấn đề khó khăn mà bản thân chưa tự tin để đưa ra quyết định, còn phía bên kia (nhà tư vấn) được xem là người có khả năng giúp đỡ về lĩnh vực mà khách hàng đang quan tâm.

* Chức năng của tư vấn:

- Chức năng đầu tiên của công việc tư vấn là cung cấp thông tin. Chức năng này được thực hiện trong mọi lĩnh vực tư vấn như tư vấn xây dựng, tư vấn pháp luật, tư vấn hôn nhân gia đình, tư vấn tiêu dùng, tư vấn sức khỏe... Thân chủ tìm đến nhà tư vấn vì họ thiếu các thông tin cần thiết để giải quyết những công việc mà mình muốn làm.
- Chức năng thứ hai, tư vấn giúp đỡ giải quyết các khó khăn của khách hàng/thân chủ. Mỗi thân chủ khi muốn được tư vấn cần mang những thắc mắc, tâm tư nguyện vọng, cần giải quyết những khó khăn đang gặp phải. Một cuộc tư vấn tốt là một cuộc tư vấn khi kết thúc, thân chủ giải quyết ít nhất một phần những thắc mắc, cảm thấy trút được gánh nặng do những lo âu đặt ra.

Tư vấn tâm lý được xem là quá trình tương tác giữa hai hay nhiều người làm cho thân chủ được hỗ trợ để có thể tự quyết định trong việc giải quyết những khó khăn gặp phải và phát triển được những tiềm năng của bản thân họ.

Tư vấn tâm lý bao gồm việc lắng nghe thân chủ về các vấn đề của họ, qua đó giúp họ giải thoát khỏi những gánh nặng tâm lý và tìm được những giải pháp cho các vấn đề đó. Tư vấn tâm lý là giúp cho thân chủ nhận biết những suy nghĩ và tình cảm của họ rõ ràng hơn, giúp họ tự tin hơn vào bản thân để có thể tự quyết định và hành động theo những quyết định đó. Đối với nhà tư vấn tâm lý, điều quan trọng không phải là khuyên bảo thân chủ nên làm gì mà là lắng nghe tích cực, giúp thân chủ nâng cao nhận thức về bản thân và bằng sức mạnh của bản thân, họ sẽ tự giải quyết các vấn đề khó khăn của mình.

- Về quan hệ giữa hướng dẫn với tư vấn: Từ những quan niệm trên đây cho thấy, hướng dẫn và tư vấn có quan hệ mật thiết với nhau vì cùng thực hiện mục đích tạo ra cơ hội cho một người nào đó thấy được nhiều phương án lựa chọn và sau đó giúp cho người đó có được sự lựa chọn sáng suốt.

Hướng dẫn và tư vấn thường có quan hệ với hoàn cảnh và điều kiện môi trường. Hoạt động tư vấn thường được thấy dưới dạng giúp đỡ các cá nhân nhằm đạt được sự ý thức rõ ràng về nhân cách. Hoạt động tư vấn, hướng dẫn nhấn mạnh vào việc lập kế hoạch hợp lý, cách giải quyết vấn đề và giúp cá nhân đương đầu với những áp lực của hoàn cảnh.

Tư vấn tập trung vào giúp đỡ cá nhân, đương đầu với những nhiệm vụ phát triển như sự tự quyết định, tính độc lập... Những gợi ý, định hướng đưa ra nhằm làm rõ những sở trường, kĩ năng, điểm mạnh và tiềm năng cá nhân của một người liên quan đến vai trò cá nhân của họ.

Như vậy, tư vấn và hướng dẫn có những điểm giống nhau, cùng là cung cấp thông tin cho người được hướng dẫn/tư vấn, giúp cho họ giải quyết được những vấn đề của mình mà nếu không có sự hướng dẫn/tư vấn cá nhân đó không giải quyết được hoặc giải quyết không hiệu quả.

Tiếp cận theo quan điểm cụ thể, thì giữa hướng dẫn với tư vấn cũng có một vài điểm khác biệt. Sự khác biệt đó được thể hiện cụ thể như sau:

Hướng dẫn	Tư vấn
Hướng dẫn là quá trình mang tính trực tiếp, thường diễn ra tại thời điểm xác định mà ở đó cần có một phương án giải quyết rất	Tư vấn là quá trình mang tính khái quát, không bị hạn chế về không gian, thời gian (Ví dụ: Tư vấn lựa chọn nghề, tư vấn sử dụng sản phẩm, tư vấn

Hướng dẫn	Tư vấn
cụ thể (Ví dụ: hướng dẫn đường đi, hướng dẫn du lịch, hướng dẫn giải bài tập, hướng dẫn soạn giáo án...).	chăm sóc nuôi dạy con cái, tư vấn chăm sóc sức khỏe).
Hướng dẫn là chỉ ra được cách làm cụ thể, người được hướng dẫn hoàn toàn tuân theo để đi đến kết quả.	Tư vấn chỉ là đưa ra những gợi ý, những định hướng, những phương án có thể thực hiện nhưng người được tư vấn tự mình đưa ra phương án giải quyết, nói cách khác, người được tư vấn không bắt buộc phải tuân theo hoàn toàn nhà tư vấn.

Trong thực tế, quá trình hướng dẫn có khi đã bao hàm cả tư vấn và trong quá trình tư vấn đã bao hàm cả hướng dẫn. Nhiều trường hợp nếu hướng dẫn không có sự tư vấn thì đồng nghĩa với “bắt tay chỉ việc”, người được hướng dẫn sẽ rất thụ động, tuân thủ một cách máy móc trong việc thực thi giải pháp. Ngược lại, nếu tư vấn mà không có sự hướng dẫn, không có những ví dụ cụ thể để người được tư vấn nhìn thấy kết quả (mặc dù chỉ là giả định có cơ sở) thì người được tư vấn sẽ rất khó lựa chọn giải pháp, tư vấn kém hiệu quả. Mặt khác, tư vấn trong hướng dẫn là để giúp cho người được hướng dẫn chấp nhận sự hướng dẫn có cơ sở, có niềm tin, có cách tiếp cận mới để từ đó họ có thể tự thân vận động tìm kiếm giải pháp tối ưu hơn cho mình.

Trong đời sống xã hội, việc tách bạch đâu là hướng dẫn, đâu là tư vấn chỉ dựa trên kết quả có tính thời sự/tức thời (ví dụ: hướng dẫn đường đi, hướng dẫn sử dụng thuốc...).

Trong lĩnh vực giáo dục, để đạt được mục tiêu giúp người học phát triển toàn diện, hoạt động hướng dẫn và tư vấn luôn phải đi kèm. Mức độ nặng, nhẹ về hàm lượng, tỉ trọng của hướng dẫn/tư vấn tùy thuộc vào từng tình huống cụ thể. Đặc biệt, đối với giáo dục thường xuyên, đối tượng người học đa dạng về tuổi tác, hoàn cảnh, học lực, nhu cầu, động cơ học tập, nên hướng dẫn và tư vấn bao giờ cũng phải đi kèm. Theo cách tiếp cận này, tư vấn và hướng dẫn thường được gộp lại với nhau

thông qua một thuật ngữ chung là sự hướng dẫn, trong đó tư vấn là một hoạt động nằm trong hoạt động hướng dẫn.

Hoạt động 2: Tìm hiểu các thuật ngữ liên quan tới hướng dẫn, tư vấn.

1. Nhiệm vụ

- Bạn hãy đọc kĩ những thông tin được cung cấp dưới đây và cho biết ý kiến kèm theo sự lí giải của mình.

Phiếu học tập		
1. Bạn cho biết ý kiến của mình qua sự lựa chọn vào một trong các ô cho sẵn dưới đây.		
Quan điểm giả định (trong giáo dục)	Có liên quan	Không liên quan
– Hoạt động đánh giá:		
– Hoạt động thông tin:		
– Hoạt động tư vấn:		
– Hoạt động lập kế hoạch:		
2. Ý kiến khác:		
.....		

- Đề xuất các hoạt động có liên quan đến quá trình hướng dẫn, tư vấn.

2. Thông tin cơ bản

- Các khái niệm có liên quan: Các khái niệm sau đây góp phần chính xác hoá nội hàm của hướng dẫn, tư vấn trong lĩnh vực giáo dục:
- + Hoạt động đánh giá được thiết lập để thu thập, phân tích và sử dụng các dữ liệu chủ quan và khách quan về tính cách, tâm lí và quan hệ xã hội của mỗi cá nhân để hiểu rõ hơn về họ đồng thời để giúp họ hiểu rõ hơn về bản thân mình.